

İnformasiya Cəmiyyəti Şəraitində Elektron Kitabxanaların İnnovasiya Potensialı və Kommersiyalaşdırma Perspektivləri

Ələvsət Əliyev¹, Tərgül Əliyeva²

^{1,2}AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu, Bakı, Azərbaycan

¹alovsat_qaraca@mail.ru, ²depart8@iit.ab.az

Xülasə – Məqalə informasiya cəmiyyəti şəraitində elektron kitabxanaların innovasiya potensialı və kommersiyalaşdırma perspektivlərinə həsr olunmuşdur. Müasir cəmiyyətin informasiya və bilik resurslarına tələbatının dolğun ödənilməsi zərurəti göstərilmişdir. İnformasiya cəmiyyəti şəraitində e-kitabxana texnologiyaları, kitabxana sferasında innovativ siyasətin əsasları, kitabxana innovasiyalarının məzmunu və təsnifatı izah olunmuşdur. E-kitabxana texnologiyalarında innovasiyaların xüsusiyyətləri müəyyənləşdirilmişdir. E-kitabxanaların innovativ potensialı və inkişaf istiqamətləri, e-kitabxana texnologiyalarının kommersiyalaşdırılması perspektivləri təhlil olunmuşdur.

Açar sözlər – informasiya və biliklər cəmiyyəti, innovativ iqtisadiyyat, marketing və təşkilati innovasiyalar, e-kitabxana texnologiyaları, e-innovasiyalar, intellektual resurslar, innovativ potensial, innovasiyanın kommersiyalaşması

I. GİRİŞ

Müasir dövr informasiya cəmiyyətinin qurulması ilə xarakterizə olunur. Artıq sənaye erası arxada qalmış, iqtisadiyyatın ənənəvi hərəkətverici qüvvələri öz yerlərini intellektual resurslara vermişdir. Hazırda həm fərdin, həm də təşkilat və müəssisələrin, bütövlükdə cəmiyyətin informasiya və bilik resurslarına tələbatı durmadan artmaqdadır. İnformasiya və bilik resursları bazarının effektiv təşkili və fəaliyyəti məsələsi günümüzün aktual məsələlərindən birinə çevrilmişdir. Bu istiqamətdə dövlət səviyyəsində bir sıra qanunlar, qərarlar, strategiya və planlar qəbul edilmişdir. İnformasiya və bilik bəşər cəmiyyətinin inkişafında mühüm rol oynamışdır. Hazırda iqtisadi artım informasiya mənbələrinin və resurslarının istifadəsi hesabına təmin olunur. İnformasiya və bilik istehsal faktorlarının daha səmərəli istifadəsi üçün şərait yaradır. Müasir şəraitdə informasiya texnologiyalarına əsaslanan texnoloji postsənaye istehsal üsulu formalaşır ki, burada da inkişafın əsas hərəkətverici qüvvələri informasiya və bilik olur. İnformasiya və bilik resurslarının formalaşmasında müasir elektron kitabxana texnologiyaları mühüm rol oynayır. Ona görə də həmin texnologiyaların innovativ potensialının və kommersiyalaşdırılma imkanlarının tədqiq olunması aktual əhəmiyyətə malikdir.

II. MÜASİR CƏMİYYƏTİN İNFORMASIYA VƏ BİLİK RESURSLARINA TƏLƏBATININ DOLĞUN ÖDƏNİLMƏSİ ZƏRURƏTİ

Yeni cəmiyyətdə və iqtisadiyyatda informasiya və bilik istehsal amili kimi ənənəvi amillərdən fərqli bir sıra xüsusiyyətlərə malikdir [1]. Onların inkişaf imkanları qeyri-məhduddur. İnformasiya və bilik resurslarının müstəqil istehsal resursun olmamasının səbəbi onların maddi, enerji, əmək resurslarını tamamilə əvəz etmək qabiliyyətinə malik olmamasıdır. Bununla bərabər, informasiya və bilik özlüyündə potensial əhəmiyyətə malik resurslardır və yalnız digər resurslarla əlaqədə olduqda istehsal amili kimi özünü göstərə bilər. İnformasiya və bilik resursları iqtisadi resursların ümumi xüsusiyyətləri ilə yanaşı, bir sıra unikal xüsusiyyətlərə də malikdir [2]. Onlar praktiki olaraq tükənməzdir, istifadə prosesində yox olmur, olduqca asan təkrarlanır və yayılır. Onların tətbiqi digər resursların istehlakını azaltmağa və ekoloji cəhətdən təmiz texnologiyaların və istehsalın yaranmasına imkan verir. İnformasiya və bilik olduqca ekoloji cəhətdən təmiz resursdur. Hazırda dünyada informasiyanın çirkəndirmə dərəcəsi təhlükəli hallardan kifayət qədər uzadır.

Beləliklə, müasir informasiya və bilik iqtisadiyyatında informasiya və bilik təkcə ənənəvi istehsal faktorlarının səmərəliliyinin yüksəlməsinə təsir göstərmirlər, həm də müstəqil istehsal amilinə çevrilirlər. Eyni zamanda, ənənəvi istehsal amillərindən fərqli olaraq, informasiya və bilik resursları iqtisadi fəlakətlərin və qəzaların qarşısını almağa və davamlı iqtisadi inkişafı təmin etməyə imkan verirlər. İnformasiya və bilik resurslarının formalaşması və idarə olunması sistemində müasir elektron kitabxanalar mühüm əhəmiyyətə malik olduğundan onların innovasiya və kommersiyalaşdırma potensialının müəyyənləşdirilməsinə ehtiyac vardır.

III. İNFORMASIYA CƏMİYYƏTİ ŞƏRAİTİNDƏ E-KİTABXANA TEXNOLOGİYALARI

Müasir cəmiyyətin qarşısında duran əsas inkişaf prioritetlərini yerinə yetirmək üçün onun müvafiq infrastrukturunu formalaşdırılır. E-kitabxana texnologiyaları informasiya cəmiyyətinin əsas infrastruktur elementlərindən biri hesab olunur. Tarixən mövcud olan kitabxanaların

fəaliyyətinin avtomatlaşdırılması və elektron kitabxanaların yaradılması da daha çox ehtiyac duyulan texnologiyalardandır.

Hazırda İKT-nin tətbiqinin səviyyəsi hər bir ölkənin elmi potensialının, dövlət idarəçiliyində şəffaflığın və demokratiyanın inkişafının, sosial-iqtisadi problemlərin həllinin əsas göstəricilərindən hesab olunur. İKT ictimai-siyasi, sosial-iqtisadi, mədəni sahələri əhatə edərək cəmiyyətin inkişafına güclü təsir göstərən əsas amillərdən birinə çevrilmişdir. Son illərdə ölkəmizdə cəmiyyətin sənəd-informasiya tələbatının daha dolğun şəkildə ödənilməsi və bu işdə İKT-dən istifadə sahəsində bir sıra ciddi addımlar atılmışdır.

Müasir İKT-nin xarakterik inkişaf istiqamətləri içərisində müxtəlif tipli və məzmunlu sənədləri, kitabları xarakterizə edən elektron informasiya kontentlərinin hazırlanması, sistemləşdirilməsi, mühafizəsi və şəbəkə rejimində istifadəsi vacib yer tutur. Bütün bu istiqamətlər elektron kitabxanaların yaradılmasında və elektron kitabxana-informasiya təminatının təşkilində ifadə olunur.

Elektron kitabxana – informasiya cəmiyyətinin baza prinsiplərinə: informasiyanın əmtəyə çevrilməsi, informasiya bazarının formalaşması cəmiyyət üzvlərinin peşə və təhsil hazırlığının yüksəlməsinə, qlobal informasiya mühitinin yaranmasına xidmət edir [3, 4]. E-kitabxana oxuculara daha dolğun informasiya xidməti göstərərək, bu xidmətin zaman və məkandan asılılığına son qoyur. Ənənəvi kitabxanalarda informasiya xidməti məhdud sayda oxuculara göstərilirdi halda, e-kitabxana fasiləsiz fəaliyyət göstərir və dünyanın istənilən nöqtəsində yerləşən qeyri-məhdud sayda oxuculara eyni zamanda xidmət edir.

E-kitabxana ümumi istifadə üçün açıq olan lokal və paylanmış informasiya ehtiyatlarına malikdir. Elektron kitabxanaların informasiya ehtiyatı rəqəmli formada hazırlanmış müxtəlif formatlı sənədlərdən ibarətdir. Həmin sənədlər mərkəzləşmiş formada elektron kitabxananın Web serverlərində toplanır və ənənəvi ədəbiyyatın elektron nüsxələrindən və kitabxana tərəfindən alınmış elektron sənəd və nəşr toplusundan ibarət olur. E-kitabxanalar müxtəlif qurumlar tərəfindən yaradılan və şəbəkə xidməti imkanlarını xeyli dərəcədə genişləndirən informasiya sistemidir. Onlar tarixən mövcud olan şəbəkə kitabxana-informasiya xidmətinin yeni metod, vasitə və texnologiyalar baxımından məntiqi davamıdır.

IV. KİTABXANA SFERASINDA İNNOVATİV SİYASƏTİN ƏSASLARI

Dünyanın əksər ölkələrində kitabxana xidmətinin, sənəd-informasiya təminatının təşkili səviyyəsi milli prioritetə malik məsələ kimi qiymətləndirilir. Bu sahənin inkişafına həm rəsmi orqanlar, həm işgüzar dairələr, həm də qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən böyük diqqət və qayğı göstərilir. Kitabxanalara həm də vətəndaşların informasiya hüququnun reallaşdırıldığı bir məkan kimi də xüsusi önəm verilir. Kitabxana siyasəti dövlətin həm iqtisadi, həm təhsil, həm mədəniyyət, həm də informasiya siyasətinin üst-üstə düşdüyü sahədir. Cəmiyyətin sənəd-informasiya tələbatının ödənilməsi funksiyasını həyata keçirən kitabxanalar vətəndaş cəmiyyətinin formalaşmasında zəruri vasitə rolunu oynayır. Kitabxanaların informasiya resurslarının zaman və məkan məhdudiyyəti yoxdur. Onlar mövcud sənədlərin saxlanma yeri

olmaqla yanaşı, müasir texnologiyalar sayəsində informasiya dünyasına açılan qapı rolunu oynayır.

Ölkədə kitabxana fəaliyyətinin əsas istiqamətləri sənəd-informasiya fondlarının formalaşmasından, mühafizəsindən və bu materialların hüquqi və fiziki şəxslərə istifadəyə verilməsindən, kitabxanalarda toplanıb saxlanılan informasiya vasitələrinin mübadiləsinə imkan verən vahid informasiya məkanının yaradılmasından ibarətdir. Bu sferada ölkədə innovativ siyasətin əsasları, demək olar ki, işlənməyib. Kitabxana sferasında innovasiya, başqa sözlə, kitabxana innovatikasi - kitabxanaşünaslığın yeni bir istiqaməti kimi kompleks multidissiplinar elmdir və özündə müxtəlif elmlərin nailiyyətlərini innovasiya və elmsünaslığın, pedaqogika və psixologiyanın, idarəetmənin və marketinqin, kitabxanaşünaslığın, iqtisadiyyatın, hüququn və informatikanın ümumi nəzəri əsaslarını birləşdirir. Kitabxana sferasında innovativ siyasət ölkənin müasir hərtərəfli inkişafı şəraitində kitabxanaların innovasiya fəaliyyətlərinin təcrübi effektivliyinin artırılması məqsədi daşıyır və kitabxana fəaliyyətinin effektiv dəyişməsi, inkişafı prosesini araşdırıb öyrənir. Bu proses müasir ictimai tərəqqi dövründə kitabxana işinin səmərəli inkişafına təkan verən ideyaların hazırlanması, onların kitabxana fəaliyyətinin konkret şəraitinə uyğunlaşdırılmasından başlamış, kitabxana sahəsində və əlaqədar sferalarda innovasiya layihələrinin geniş yayılmasına qədər olan məsələləri əhatə edir. Kitabxanaların innovasiya fəaliyyətini tədqiq etmək, müsbət və mənfi cəhətləri ortaya çıxarmaq, xarici təcrübə ilə müqayisə etmək, nəticələri analiz və sintez edərək sonda kitabxanaların innovativ fəaliyyətinin inkişaf konsepsiyasına dair müəyyən təkliflər irəli sürmək olar.

V. KİTABXANA İNNOVASIYALARININ MƏZMUNU VƏ TƏSNİFATI

Dünya təcrübəsi göstərir ki, kitabxanalarda yeniliklərin tətbiqi problemləri həmişə aktual olub. İdarəetmə, təşkilati, texnoloji və digər inkişafa təkan verən yeniliklər “innovasiya” termini altında formalaşdı ki, bu da kitabxana işində ilk dəfə ötən əsrin sonlarında meydana çıxdı. O zaman innovasiya kitabxananın həyata keçirdiyi məhsul və xidmətlərin yenilənməsi, onun texnologiyasının, idarə olunmasının forma və metodlarının yenilənməsi kimi müəyyən olunurdu. Kitabxana fəaliyyətində olan innovasiya proseslərinə həsr edilmiş ilk xarici nəşrlər o illərdə işıq üzü görüb. Xarici mütəxəssislər, əsasən elektron informasiya resurslarından istifadə və onlara çıxış vasitələrinə aid problemləri yenilik olaraq görürdülər və bu məsələləri təhlil edirdilər. Kitabxana innovasiyaları məsələlərinə maraq göstərən mütəxəssislər bu problemi kitabxanaların işinin inkişafıyla əlaqələndirmişlər. Həmin sahədə dünya kitabxanalarının innovasiya fəaliyyətinin təcrübəsini, yenilənmənin vəziyyətini, onların inkişaf problemləri və perspektivlərini xarakterizə edən elmi işlər üstünlük təşkil edilmişdir [4,5].

Müasir kitabxana sferasının effektiv formalaşması və idarə olunması sistemi həmin sahədə innovasiyaların tətbiqini qaçılmaz etmişdir. Bütövlükdə, kitabxana sahəsində innovasiya siyasəti formalaşma mərhələsindədir.

Bütöv iqtisadiyyatda və onun ayrı-ayrı sektorlarında yüksək və artan səviyyəni saxlamaq üçün uyğun informasiya infrastrukturunu, həmçinin e-kitabxana texnologiyalarının köməyi ilə informasiyanın toplanması, emalı və yayılması

mexanizmi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. E-kitabxanaların fəaliyyətində innovativ texnologiyaların tətbiqi, kitabxanalarda innovativ məhsul və xidmətlərə olan tələbatın artması müasir dövr üçün səciyyəvi məsələlərdən hesab olunur. E-kitabxanalarda innovasiya yüksək səmərəliliyə malik yeniliyin tətbiqi, insanın intellektual fəaliyyətinin, kəşfinin, ixtirasının müvafiq sahələrdə tətbiq olunmasının, ondan fayda götürülməsinin son nəticəsidir. E-kitabxanaların fəaliyyətində innovasiyaya dair müxtəlif yanaşmaların ümumiləşdirilmiş formasını aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar: 1) kitabxana innovasiyası kitabxana fəaliyyətində elmi biliklərin, ideyaların, tədqiqatların yeniliklərə çevrilməsinin bütün həyat dövrünü əhatə edən və onların tətbiqi nəticəsində yüksək səmərə verə bilən çox mərhələli prosesdir, 2) kitabxana innovasiyası kitabxana həyatında yüksək səmərəliliyə malik hər hansı yeniliyin tətbiqidir, 3) kitabxana innovasiyası həmin sahədə elmi ideyaların, ixtira və kəşflərin nəticələrinin tətbiqi hesabına müəyyən iqtisadi fayda, mənfəət, əlavə dəyər qazanmağı təmin edən ictimai-sosial-texniki prosesdir, 4) kitabxana innovasiyası sosial inkişafın yeni istiqaməti olmaqla dövlət siyasətinin tərkib hissəsidir. Kitabxana innovasiyalarını müxtəlif əlamətlərlə görə təsnif etmək olar. E-kitabxanada innovasiyalar tərkibinə, təyinatına, məzmununa və digər əlamətlərinə müvafiq olaraq təsnif olunurlar: texnoloji, istehsal, iqtisadi, ticarət, sosial, idarə etmə.

Kitabxanada innovasiyaların təsnifatı müəyyən meyarlar üzrə konkret qruplara görə innovasiyaların qruplaşdırılmasını və bölgüsünü ifadə edir [6-8]. Oxşar sahədəki innovasiyalar aşağıdakı əlamətlərə görə təsnif oluna bilər: əhəmiyyətlik, istiqamətlik, reallaşdırılma yeri, dəyişmələrin dərinliyi (yenidən qruplaşdırma, adaptiv dəyişmələr, yeni variant, yeni nəsil, yeni görünüş, yeni növ), işləmələr (müəssisənin gücü ilə, xarici güc), yayılma əhatəsi, xidmət prosesində rolu, yenilik dərəcəsi (yeni elmi kəşf əsasında, mövcud proseslərə yeni üsulun tətbiqi əsasında), bazara çıxış müddəti, yaranma səbəbi, tətbiq sahəsi və s. Kitabxana sferasında innovasiyaların tətbiqini sürətləndirən, ləngidən və onun reallaşmasına təsir edən amilləri aşağıdakı kimi qruplaşdırmaq olar: ictimai, siyasi və hüquqi, sosial-psixoloji və mədəni, iqtisadi, texnoloji, təşkilati-idarə etmə.

VI. E-KİTABXANA TEXNOLOGİYALARINDA İNNOVASIYALARIN XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Xidmət və proses innovasiyaları. E-kitabxanada innovasiya özünü xidmət və ya proses formasında ifadə edir. Xidmət innovasiyasına yeni və ya əhəmiyyətli şəkildə təkmilləşdirilmiş xidmətlər daxildir. Xidmət innovasiyalarının əsas məqsədinə aşağıdakıları daxil etmək olar: 1) tələbatın davamlılığı; 2) mənfəətin yüksəldilməsi; 3) bazar tutumunun artırılması; 4) alıcının marağına uyğun olmaq; 5) satışın həcmnin artırılması. Kitabxanada elə sosial innovasiya məhsulları da vardır ki, onlar proses innovasiyasının tətbiqinin nəticəsi olaraq yaranır. Proses innovasiyası yeni və ya əhəmiyyətli dərəcədə texnoloji cəhətdən təkmilləşdirilmiş istehsal və ya xidmət metodunun və texnologiyalarının işlənilməsidir. Proses innovasiyası 1) yeni və ya əhəmiyyətli şəkildə təkmilləşdirilmiş xidmətlərin istehsal metodlarından, 2) məhsulların istehsalında və xidmətlər ilə bağlı yeni və əhəmiyyətli şəkildə təkmilləşdirilmiş maddi-texniki

təminatdan, 3) çatdırılma və paylanma metodlarından, 4) xidmət sistemlərindən və s. mərhələlərdən ibarətdir.

Elektron innovasiyalar. E-kitabxanalarda informasiya sistemləri sahəsində, informasiyalaşdırma proseslərində, kompüter şəbəkələrində, telekommunikasiya avadanlıqlarında, virtual mühitdə və s. olan xidmət və proses innovasiyalarını elektron innovasiyalar hesab etmək olar. Bu tip innovasiyalar təhsilin, elmin, sosial sahənin, idarəetmənin innovativ inkişafında əsas istiqamətlərdən hesab olunur [8]. E-kitabxanada superkomputerlərin istifadəsi, qlobal bulud və grid hesablama texnologiyalarının tətbiqi, intellektual informasiya sistemlərinin layihələndirilməsi, böyük verilənlərin analitik təhlili metodlarının işlənilməsi, qlobal sürətli informasiya axtarış sistemlərinin işlənilməsi, mobil İnternet texnologiyalarının yaradılması, virtual reallıq sistemlərinin formalaşdırılması və s. strateji qlobal elektron innovasiyalara aid olmaqla cəmiyyətin modernləşdirilməsində və iqtisadiyyatın diversifikasiyasında innovasiya potensialı kimi mühüm əhəmiyyətə malikdir. Bu növə aid olan innovasiyalar həm də ənənəvi innovasiyaların daha da sürətli tətbiqi, yayılması, transfer kimi xüsusiyyətlərə malikdir.

Belə sosial xidmət innovasiyaları özünü daha çox proqram məhsulları, proqramlar və informasiya sistemləri kimi göstərir. Elektron proses innovasiyaları adı altında isə virtual kitabxana proseslərinin modelləşdirilməsi, avtomatlaşdırılmış kitabxana informasiya sistemlərinin yaradılması mərhələləri, kitabxana sahəsində idarəetmə, marketing, iqtisadi və digər sosial məsələlərin həllinə köməklik göstərən müxtəlif elektron proseslər başa düşülür. Bu proseslər həm də E-kitabxanalar sahəsində innovasiya potensialı olaraq tətbiq olunmalı və işlənilməlidir.

Marketing və təşkilati innovasiyalar. Kitabxana sferasında marketing xidməti innovasiyası mahiyyət etibarilə proses innovasiyası olub, kitabxana məhsulunun və xidmətinin dizayn və ya qablaşdırılmasında, yerləşdirilməsində, bazara hərəkətində və ya qiymətinin təyin edilməsində, əhəmiyyətli dəyişikliklər də daxil olmaqla, yeni marketing üsulunun tətbiqidir [8,9]. Təşkilati innovasiyaların mahiyyəti kitabxanaların təşkilati-idarəetmə proseslərində yeni metod və mexanizmlərin tətbiqindən, onun işgüzarlığının təşkilində yeni təşkilatçılıq üsulunun tətbiq edilməsindən ibarətdir.

VII. E-KİTABXANALARIN İNNOVATİV POTENSİALI VƏ İNKİŞAF İSTİQAMƏTLƏRİ

Kitabxana sferasında təkə elektron kitabxana texnologiyalarından istifadə sahəsində kifayət qədər innovativ potensial mövcuddur. Bu potensialın reallaşdırılması yoluyla kitabxanaların perspektiv inkişafına nail olmaq olar. E-kitabxanaların innovasiya potensialı innovasiyaların tətbiqi və istifadəsi, eləcə də, işlənilməsi üçün müvafiq kadr və maliyyə ehtiyatları, maddi-texniki baza, tənzimlənmə mexanizmləri, elm-istehsalat əlaqələrinin vəziyyəti, vençur fondları, sahibkarlıq təşəbbüsləri, elmi təcrübə, yüksək ixtisaslı mütəxəssislər, təhsil bazası, beynəlxalq elmi əməkdaşlıq, innovasiyaların nəticəliliyi və s. müvafiq integrativ göstəricilər əsasında hesablana bilər [10,11]. E-kitabxanaların innovasiya potensialını maddi və elmi-texniki potensial, maliyyə-iqtisadi resurslar, təşkilati resurslar, insan resursları, istehsal-texnoloji potensial, sosial-psixoloji amillər və s. kimi elementlər təşkil

edir. E-kitabxana vasitəsilə intellektual resursların geniş cəmiyyətə tanıtılması, ölkə daxilində və xaricdə təbliği, Azərbaycan ictimaiyyətinin, xüsusən də onun ən yeni nəslinin təlim-tərbiyəsi, estetik-intellektual formalaşması, yeni bilgilərin əldə edilməsi, yeni e-oxu və e-yazı mədəniyyətinə yiyələnməsi, Virtual kitabxanadan yararlanması, yaradıcı təfəkkürünün inkişafı, şəbəkədən istifadənin səmərəliliyinin artırılması baxımından çox gərəklili nəticələr ortaya qoyur. Yeni ədəbiyyatın zənginləşməsi, innovativ texnologiyalar vasitəsilə təbliği, yayılması, yeni nəsil nümayəndələri üçün nəzərdə tutulmuş elektron resursların zənginləşdirilməsinə təkan verir. Azərbaycandilli İnternet resurslarının genişləndirilməsinə səbəb olur, insanların elektron ünsiyyətini möhkəmləndirir, şəbəkə ədəbiyyatı nümunələri yaranmasına şərait yaradır, dəyərli əsərlərin yazılmasına həvəs yaradır, yeni elektron mütaliə, həmçinin elektron yazı mədəniyyətini formalaşdırır.

VIII. E-KİTABXANA TEXNOLOGİYALARININ KOMMERSİYALAŞDIRILMASI PERSPEKTİVLƏRİ

Yeni iqtisadi şəraitdə müasir kitabxana texnologiyalarının kommersiyalaşdırılma proseslərinə uyğunlaşdırılması və inkişaf etdirilməsi tələb olunur. Bu prosesdə kifayət qədər müxtəlif prioritetli problemlər mövcuddur. Kitabxanalar müxtəlif dəyişikliklər tələb edən oxucu maraqlarına və istəklərinə hazır olmalı, yeni xidmət formaları və məhsulları təqdim etməlidirlər [12-14]. Kitabxanalar həm texniki-texnoloji cəhətdən, həm kontent təminatı, həm də oxucuya istiqamətlənmə cəhətindən bütün innovativ yenilikləri tətbiq etməlidirlər. Yeni kitabxana xidmətləri məhsulları yaradılmalıdır. Oxucunun ən müxtəlif informasiya və bilik resurslarına tələbatı onun tələb etdiyi formada, zamanda, həcmdə, qiymətdə ödənilməsi üçün müvafiq tədbirlər həyata keçirilməlidir. Ölkənin qeyri-neft sferasının inkişaf etdirilməsində müasir kitabxana texnologiyaları mühüm rol oynaya bilər. Təhsil, mədəniyyət, elm, səhiyyə, media, kitab çapı və s. kimi sahələrdə kitabxana texnologiyalarının kommersiyalaşdırılmasında böyük potensial mövcuddur.

Bununla yanaşı olaraq, bir çox hallarda kitabxana sahəsində kommersiyalaşdırma dedikdə həm də innovasiya fəaliyyətinin sona çatmış və mənimsənilmiş nəticələrinin qiymətləndirilməsi və ötürülməsi də daxil olmaqla, innovasiyalara vəsait ayrılması və onların xərclənməsinə nəzarət prosesi də başa düşülür. E-kitabxanalarda innovasiyanın kommersiyalaşdırılması - innovasiya proseslərinin nəticəsi olan innovasiya məhsullarının və xidmətlərinin satışı və ya satışına kömək edən fəaliyyət növüdür. Bu prosesin gedişində elmi nəticə və ya texnoloji layihə kommersiya effekti alınmaqla həyata keçirilir. Kitabxana innovasiyalarının kommersiyalaşdırılmasının təşkilati-metodoloji əsasları haqqında onu demək olar ki, kitabxana sferasında struktur dəyişikliklərinin rəqabətqabiliyyətli olması üçün müvafiq mexanizm və instrumentariya

formalaşır, yeniliklərin mənimsənilmə və tətbiq edilmə müddətləri qısaldılır, yeni məhsulun keyfiyyəti yüksəldilir və satış bazarları genişləndirilir. Kitabxana sferasında inkubasiya üçün şərait yaradılır, mövcud kitabxana-bibliografiya informasiya sistemləri inteqrasiya şəraitində fəaliyyət göstərir. İntensifikasiya mexanizmi vasitəsilə investisiyaların həyata

keçirilməsi kitabxana innovasiyalarının fəaliyyətindən alınan gəliri artırmağa imkan verir. Kitabxana sahəsində xidmət innovasiyası istehsalı üçün kadr potensialı aktivləşir və möhkəmlənir. Belə şəraitdə kitabxana innovasiya fəaliyyətinin maliyyə təminatı ilə digər innovasiya prosesinin mərhələliliyi arasında qarşılıqlı əlaqənin müasir mexanizmlərdən istifadə olunur.

NƏTİCƏ

Müasir dövrdə e-kitabxanaların yaradılması işi informasiya cəmiyyətinin qurulması və informasiya proseslərinin avtomatlaşdırılması sahəsində mühüm yer tutan mürəkkəb və perspektivli məsələlərdən biridir. Dünyanın əksər ölkələrində kitabxana xidmətinin, sənəd-informasiya təminatının təşkili səviyyəsi milli prioritetə malik məsələ kimi qiymətləndirilir və bu sahənin inkişafına həm rəsmi orqanlar, həm işgüzar dairələr, həm də qeyri-hökumət təşkilatları tərəfindən böyük diqqət və qayğı göstərilir. Elektron kitabxana müəllif hüquqlarını qoruyub saxlamaqla, milli ədəbiyyat nümunələrini elektron daşıyıcılara tam dolğunluqla köçürür. E-kitabxanaların məlumat bazaları gələcəkdə daha da inkişaf edərək, Azərbaycanın iqtisadi-texnoloji yüksəlişinə xidmət edən informasiya mərkəzlərinə, bilik və təhsilin inkişafı üçün etibarlı bir mənbəyə çevriləcəkdir.

ƏDƏBİYYAT

- [1] “Azərbaycan Respublikasında informasiya cəmiyyətinin inkişafına dair 2014-2020-ci illər üçün Milli Strategiya”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı, 02.04.2014-cü il, www.president.az
- [2] “Azərbaycan - 2020: Gələcəyə Baxış” İnkişaf Konsepsiyası. Bakı, 29 dekabr 2012-ci il. www.president.az
- [3] E.A.Фенелонов. “Методологические основы экономики библиотечного дела как научной дисциплины,” Библ. дело. 2004. № 1. с. 6-14.
- [4] Л.А.Кожевникова “Экономика библиотечной деятельности в источниках и публикациях,” Библиосфера, 2006, № 2, с. 43-49
- [5] Е.Н.Гусева. “Библиотечная инновация,” Вестник библиотек Москвы. 2011. №1. с. 19-22
- [6] Е.Н.Гусева “Инновации в библиотеках страны: подходы, проблемы, проекты,” Библиотечное дело — XXI век. 2010. Вып. 1 (19). с. 93-109
- [7] М.Я.Дворкина Нормативное обеспечение инновационной деятельности библиотек // Инновации в библиотеках / . – М., 2010. с. 47-56
- [8] R.M.Alguliyev, A.G.Aliyev, R.O.Shahverdiyeva “The content of innovations and structural analysis of their features in the formation of information economy,” Life Science Journal 2014;11(12):119-125.
- [9] П.С.Романов “Экономическая сущность библиотечных инноваций: взгляды зарубежных библиотечников,” Научные и технические библиотеки. 2010. № 3. с. 39-45
- [10] Р.М.Алгулиев, А.Г.Алиев “Основные направления академической и инновационной деятельности в развитии сферы,” ИКТ в Азербайджане. Ukrainian journal Ekonomist. 2013, №5. стр. 30-34.
- [11] М.Əhmədov Müasir tipli kitabxana informasiya cəmiyyətinin atributudur. “Azərbaycan”. 2006, №186. s.3-10
- [12] R.M.Alguliyev, A.G.Aliyev, R.O.Shahverdiyeva “Development of information support systems for management of innovative structures,” The 8th IEEE International Conference on Application of Information and Communication Technologies (AICT2014). Kazakhstan, Astana, 15-17 october 2014. p. 378-382
- [13] Ə.Q.Əliyev “İnnovasiya və innovativ proseslərin kommersiyalaşdırılmasının nəzəri-metodoloji aspektləri,” AMEA-nın Xəbərləri. “Elm və İnnovasiya” seriyası, 2011, №4(8), səh.3-11.